

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN DİVAN EDEBİYATI ALGILARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Muammer HARDAL¹

ÖZET

Bir milleti geleceğe taşıyan, onu başka milletlerden ayıran unsurların başında edebiyat gelir. Edebiyat, bir milletin parmak izi gibidir. Divan edebiyatı bizim medeniyetimizin bir ürünüdür ve altı asır varlığını sürdürmüş olan bu edebî dönem, geçmişin tozlu raflarına mahkûm edildiği zaman mazi ile olan irtibatımız zayıflayacak, gelecek nesiller bu büyük mirastan mahrum kalacaktır. Günümüz gençleri, teknolojinin getirdiği yeniliklerle birlikte bazı değerleri eski kabul edip önyargıyla yaklaşabilmekte ve medeniyetimizin önemli kültürel ve edebî değerlerine karşı olumsuz düşüncelere girebilmektedirler. Bu çalışmanın temel amacı, altı asırlık bir geleneğimiz olan Divan edebiyatının ortaöğretim öğrencileri tarafından nasıl algılandığını belirlemektir. Ayrıca günümüzde Divan edebiyatı eğitimi ve karşılaşılan sorunları öğrenci gözüyle değerlendirmek de amaçlarımız arasındadır. Bu amaçlara ulaşabilmek amacıyla 26 sorudan oluşan bir anket geliştirilmiş ve anket Bursa ilinde faaliyet gösteren dört farklı okul türünde (Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, İmam Hatip Lisesi, Spor Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi) öğrenim gören 164 öğrenciye uygulanmıştır. Toplanan veriler SPSS programında analiz edilerek frekans dağılımları ve yüzdelikleri belirlenmiştir. Çalışma sonunda ulaşılan bulgulara göre, Divan edebiyatı ortaöğretim öğrencileri tarafından önyargıyla yaklaşılan bir edebî dönem olarak görülmektedir. Osmanlı medeniyetini ve dilini yeterince tanımayan öğrenciler Divan edebiyatı ürünlerinden uzak kalmışlardır. Aile eğitim seviyesinin, öğrencilerin kültürel seviyelerinin ve edebiyata ilgi düzeylerinin Divan edebiyatına bakışı etkilediği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Divan edebiyatı, öğrenci algısı, Bursa, ortaöğretim öğrencileri.*

¹ Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, Işıklar Askerî Hava Lisesi, Bursa,
muammerhardal@hotmail.com

ABSTRACT

A Research On the Perception of High School Students Over Divan Literature

Literature is the first component of the things that separate nations from each other and move them to the future. Literature is like a fingerprint of a society. Divan Literature is the product of our culture and this literary period that dwelled six centuries when left in its era, our link to the past will weaken, next generations will not benefit from this marvelous heritage. Youth of today with the technological innovations perceive the literary values as old furthermore they can provide a negative prejudice and behave in a negative attitude towards our literary and cultural values. The main concern of this study is to identify how our 600 year-old custom, Divan Literature is perceived. Additionally, evaluating recent Divan Literature education and the problems from students' aspect is our another goal. To achieve these goals a survey of 26 questions was generated and this survey is conducted with the attendance of 164 students from 4 different types of high schools (Occupational and Technical, Religious Vocational, Sports, Social Sciences) in Bursa. Collected data was analyzed in SPSS software and frequency distributions and percentages were defined. According to the findings that were reached in the end of the study, it is seen that Divan Literature is a literary period that is approached with prejudice. The students, who are not aware of Ottoman civilization and language, stay away from products of Divan Literature. Besides it is identified that family education level, students' cultural level and their interest levels for literature affect the attitude towards Divan Literature.

Key Words: *Divan Literature, student perception, Bursa, high school students.*

GİRİŞ

*“Eslâf kapıldıkça güzelden güzele,
Fer vermiş o neşveyle gazelden gazele,
Sönmez seher-i haşre kadar şî'r-i kadim,
Bir meşaledir devredilir elden ele.”*

Yahya Kemal BEYATLI

Divan edebiyatı, Türk edebiyatının uzun dönemlerinden biri olarak altı yüzyıl varlığını sürdürmüştür. Bu edebiyat dönemi birden fazla adla tanımlanmıştır. Bu adlardan en çok rağbet gören “Divan edebiyatı” olmuştur. “Türklerin Müslümanlığı kabul etmelerinden sonra İslam medeniyetinin bilim, inanç ve kuralları etkisinde ortaya koydukları edebiyat türü, ‘İslamî Edebiyat, Havas Edebiyatı, Yüksek Zümre Edebiyatı, Saray Edebiyatı, Enderun Edebiyatı, Klasik Edebiyat, Eski Edebiyat’ gibi adlarla da anılan bu edebiyat en yaygın ama eksik bir kullanımla Divan edebiyatı adıyla

anılmış ve yaygınlaşmıştır” (Pala 1999: 111). Divan edebiyatının güçlü bir medeniyetin ürünü olması, Divan şairlerinin söz varlığında da görülmektedir. “Divan şairleri, şiirlerinde Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin yanında Yunanca, Ermenice, İtalyanca, Balkan ve Kafkas dillerinden sözcükler de kullanır” (Aksoyak 2009: 16).

“Divan edebiyatı, Anadolu’da ilk örneklerini verdiği XIII. yüzyıldan itibaren bünyesinde istikametini değiştirecek ciddi hiçbir sarsıntı geçirmeden XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar varlığını sürdürmüştür” (Macit 2006:20). Osmanlı devletinde başlayan Batılılaşma ve yenileşme hareketleriyle birlikte eleştirilmeye başlanmış ve yeni sanat anlayışlarını savunan yazarların hücumuna maruz kalmıştır. Tanzimat döneminden sonra bu eleştiriler artarak devam etmiştir. “Yazılı Türk Edebiyatı tarihi içerisinde en uzun süre etki gösteren Divan edebiyatı; 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı sonrasında Osmanlı Devleti üzerinde iyice etkisini gösteren Batılılaşma hareketleri neticesinde ortaya çıkan Tanzimat Edebiyatı döneminde büyük eleştirilere maruz kalmıştır. Tanzimat dönemine kadar aydınların nazarında değerini koruyan Divan edebiyatı 19. asırda eski gücünü kaybetmiştir (Çan, Hardal 2014: 281). Osmanlı devletinde her alanda görülen yenilikler Divan edebiyatında da kendini göstermiş, Divan edebiyatı eserleri 19. yüzyılın sonlarında yerini yenilikçi anlayışa bağlı oluşturulan eserlere bırakmıştır. “Eski kültürün hukuk sistemi gibi, devlet yapısı gibi, fert anlayışı gibi temelleriyle birlikte sanat ve özellikle şiir anlayışı da değişmek zorundaydı. Leskoçyalı Galip, Hersekli Arif Hikmet, Osman Şems, Yenişehirli Avni gibi son temsilcileri o anlayış içinde söylenecek son sözleri söylediler” (Çavuşoğlu 1986: 16). Tanzimat döneminden itibaren devamlı değişen kültür ortamının da etkisiyle günümüzde Divan edebiyatının eski etkisinden eser kalmamıştır. Yeni yetişen nesillerin bu edebiyatı anlayıp değerlendirmesi farklı değişkenlere göre çeşitlilik göstermektedir.

Divan edebiyatı eserleri Osmanlı Türkçesi ile yazılmıştır. *“Osmanlı Türkçesi, yaklaşık altı yüz yıllık bir sürece tanıklık eden, Türk edebiyatına binlerce eser kazandıran, milyonlarca arşiv belgesinin oluşturulduğu tarihi bir yazı dilidir” (MEB 2011: 2). Bu yazı dilinin günümüz gençleri tarafından yeterince bilinmemesinden dolayı geçmişle günümüz arasında bir boşluk oluşmakta ve Divan edebiyatının eserleri anlaşılmamaktadır. Son yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) bu konuda gerekli çalışmaları yapmış ve ortaöğretim müfredatına Osmanlı Türkçesi dersi eklenmiştir. Bu dersin amacı MEB (2011) tarafından hazırlanan Osmanlı Türkçesi Dersi Öğretim Programı’nda şu şekilde açıklanmıştır: “Osmanlı Türkçesi dersi öğrenciler için geçmişe açılan kapının anahtarıdır. Bu anahtarla öğrenciler, yazı inkılâbının nedenlerini, Türk dilinin incelik ve zenginliğini; Türk sanatının ve sanatçısının estetik yaklaşımını; sanat anlayışını; Türk milletinin duyuş ve*

düşünüşünü; yaklaşık bin yıllık siyasi, sosyal, ekonomik, askerî ve kültürel yaşantısını, o döneme tanıklık eden eser ve belgelerden okuma, anlama imkânına sahip olacaktlardır. Ayrıca öğrenciler bu dersin öğrenim aşamalarında yaptıkları gezi, gözlem, sınıf ve okul içi etkinlikler sayesinde bedenlen, zihnen ve duygusal olarak dengeli ve sağlıklı bir kişiliğe; bilimsel düşünme becerisine; karşılaştırma, yorumlama becerisine sahip; topluma ve toplumsal olaylara duyarlı kişiler olarak yetişeceklerdir.”

Osmanlı Türkçesi bilmeden ve Osmanlı kültürünü tanımadan Divan edebiyatının dünyasına girmek, onun sanat zevkine varmak kolay değildir. Bundan dolayı *“Divan edebiyatı, bizler için gizli bir hazine olarak kalmaktadır. Çünkü bu hazineden yararlanabilmek, onun kapısının anahtarı olan Osmanlıca’yı bilmek; ayrıca Osmanlı’yı yani onun dünyasını tanımak; yaşama biçimine, dünyaya bakışına, kültürüne aşina olmakla mümkündür”* (Mengi 2006: 16).

Günümüzdeki kültürel değerler ve öğrencilerin ilgileri değerlendirildiğinde Divan edebiyatını anlamak ve onun değerini genç kuşaklara öğretmek için fazladan çaba sarf etmek gerekmektedir. Divan edebiyatını anlatmak için kullanılan, *“Divan edebiyatı Türk şiirinin has bahçesidir. Bu iklimde her his ve her fikir bir çiçek edasıyla koklanır, klasik bir zevkle duyulur, süslü bir üslupla yazılır ve üstadane bir nefesle söylenir.”* (Pala 2010: 3) sözlerinin gençlerimiz için ne ifade ettiği çok önemlidir. Acaba gençlerimiz için Divan edebiyatı Türk şiirinin has bahçesi midir? Lise seviyesindeki öğrencilerimizin bu edebiyat hakkında nasıl düşünecekleri aldıkları eğitimle doğru orantılı olacaktır. Öğretmenlerin Divan edebiyatı öğretiminde ve onun sevdirmesinde çok büyük bir rolü vardır.

Divan edebiyatını sevmeyen öğretmenlerin bu edebiyatı öcü olarak görmekten vazgeçmeleri için önyargılarından kurtulmaları gerekmektedir. Sadece müfredatta yer aldığı için geçirtilen edebiyat dersleriyle Divan edebiyatı sevdiremez. *“Divan edebiyatı mı illallah! Ne yapsak öğrencilere bir türlü sevdiremiyoruz. Zaten sevdirmek için de ayrıca bir çaba göstermiş değilim, onu da burada hemen belirtiyim. Yalnız müfredat ne gerektiriyorsa gerekli olan bir iki bilgiyi verip geçiyordum; ama şu bir gerçek, öyle sanıyorum: Batı’da Alman edebiyatı Goethe’siz düşünülemez, okutuluyordur. Fransız öğrencileri, Balzac’ı tanırlar. İtalyanlar Dante’ye kadar inerler, hatta daha öncelerine inerler. Bizde Divan edebiyatı öcü”* (İleri 1986: 135).

Batı dünyası geçmiş dönemlerinin şairlerini, yazarlarını her fırsatta överken bizim Divan edebiyatını şiddetle eleştirmemiz; onu yeterince tanımamış olmamızın bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Divan edebiyatının gençlerimize yüzeysel olarak ve üstünkörü anlatılması bu edebiyata zaten az olan ilgiyi daha da azaltmaktadır. Bugünün zihniyeti ve

kültürü göz önüne alındığında Divan edebiyatının anlaşılmasının önünde büyük engeller durmaktadır. Divan edebiyatı ürünlerinin Osmanlı döneminin zihniyeti ve diliyle meydana geldiği düşünüldüğünde, Osmanlı Türkçesi ve Osmanlı kültürünü öğrenmeden bu edebiyatın ürünlerinin anlaşılması doğaldır. *“Sanat eseri kendi kültürüyle, kendi medeniyetiyle vardır ve onun içinde bir anlam ifade eder. Bugünün okuyucusu/öğrencisi eserleri tarih içindeki yerinden, şartlarından, hepsinden önemlisi değerlerinden ayrı düşünmemelidir. Divan edebiyatının öğretiminde de metinlerin zihinsel arka planı ortaya konmalı, öğrenci medeniyet ve medeniyet tarihinden, o medeniyeti ayakta tutan temel değerlerinden haberdar edildikten sonra metinlerle muhatap edilmelidir”* (Aydemir 2006: 140). Osmanlı medeniyetini tanıyan öğrenciler, Divan edebiyatını daha yakından tanıyacak ve bu edebiyatın ürünlerinin zevkine varacaktır.

Divan edebiyatının gençler tarafından doğru anlaşılması için yazarlara ve aydınlara büyük görev düşmektedir. Divan edebiyatını kötü göstermek ve sürekli eleştirmek gençleri bu edebiyattan uzaklaştıracaktır. *“Yeni edebiyatçılar, tenkit, değerlendirme ve tartışmalarında, Batı edebiyatının kendilerine sunduğu yeni türleri, şekil ve muhteva açısından, Divan şiirine hücumlarında hareket noktası olarak almışlardır”* (Erbay, 2001:457). Yüzyıllar boyunca devam eden Divan edebiyatı geleneğini eleştirilerin odağında olması, bu edebiyata önyargılı bakmamızı gerektirmez. *“Divan edebiyatının her büyük sanat geleneği gibi, tarafsız ve objektif bir bakış açısıyla ele alınması şarttır. İdeolojilerin etkisinde kalan bazı yazarların, Osmanlı'ya ait her şeye olumsuz yaklaşımlarından, tabiiyle Divan edebiyatı da nasibini almıştır”* (Bilkan 2006:144). Divan edebiyatına kendi ideolojilerinin penceresinden bakan yazarlar, genç neslin bu edebiyattan uzaklaşmasına zemin hazırlamışlardır. *“Divan edebiyatını, ‘dili ağırdır’, ‘Arapça ve Farsça tamlama ve terkiplerden oluşan bir dil hâkimidir’, ‘sanatlı ve anlaşılması zor soyut ifadelerin yer aldığı bir anlatımı vardır’ gibi ifadelerle tanıtan ve bu iddialara uygun metinlerle, adeta söylediklerini ispat yarışına giren üç yazarlı edebiyat kitaplarının hâkimiyeti, bir neslin Divan şiirini anlamasını ve onu sevmesini de engellemiştir”* (Bilkan 2006:143).

Divan edebiyatının çağın gerisinde kaldığını ve anlaşılmaz olduğunu savunanların sayısı azımsanamaz. Öğretmenler arasında da bu edebî dönem hakkında olumsuz düşüncelere sahip olanların varlığı bilinmektedir. Bu edebî dönemin ders müfredatında yer almasından rahatsız olan eğitimcilerin varlığı, Divan edebiyatına olan önyargının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. *“Divan edebiyatının geçmişte kalmış olması, onun günümüz insanına vereceği bir şeyin olmadığı, bu nedenle de ilgilenilmemesi gerektiği görüşünü beraberinde getirmektedir. Böylece Divan edebiyatının öğretiminde önemli bir sorun olan dil ve kültür sorunu, öğrenci hatta*

öğretmen tarafından bu edebiyatın dışlanması, çağdışı sayılmasına ve okutulmaması gereken bir ders olarak kabul edilmesine neden olmaktadır” (Mengi 2006: 17). Nice sırlarla dolu olan bu edebiyat, sırlarını herkese açmamakta, belli bir kültür birikimine sahip olmayı gerekli kılmaktadır. Genç neslin yeterli birikime sahip olmaması kabul edilebilir, fakat edebiyat öğretmenlerinin Divan edebiyatını anlama noktasında sıkıntı çekmesinin bir mazereti olamaz. Bu edebiyat bizim kültürümüzün bir ürünü olarak bizden sonraki nesillere miras kalacaktır. Bu mirasın sahibini bulması için her edebiyat öğretmeni kendini mesul bilmelidir.

Divan edebiyatı lise müfredatında yer almakta ve gençlerimiz Divan edebiyatının ürünleriyle lise sıralarında karşılaşmaktadır. Öğretmenlerin tutumu, öğrencilerin önyargısı, değişen kültür ortamı ve dil, Divan edebiyatı algısını etkilemektedir. Acaba günümüz gençlerine *“Fuzuli'nin gazellerini okurken, Baki'nin gazellerini okurken o Arapça ve Farsça sözcükler altında Türkçenin tatlı sesini duymuyor musunuz?”* (Ataç 1967: 258) sorusunu yöneltsek bize ne derler? Bu gazelleri okumadıklarımı mı ifade ederler, yoksa gülüp geçerler mi? Bu araştırmada bu ve benzeri sorulara cevap aramaya çalışıldı. Ortaöğretim öğrencilerinin Divan edebiyatı algılarının hazırlanan anket ile belirlenmesi amaçlandı.

1. YÖNTEM

Araştırmada yer alan katılımcıların sosyo-demografik nitelikleri hakkında veri toplamak amacıyla araştırma değişkenleriyle ilgili yapılandırılmış “Kişisel Bilgi Formu” ile birlikte Divan edebiyatının ortaöğretim öğrencileri tarafından nasıl algılandığını belirlemek amacıyla likert ölçeğe dayalı bir anket hazırlanmıştır. Anket soruları kişisel bilgi formuyla ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir. Altı asırlık bir geleneğimiz olan Divan edebiyatının liseli gençler tarafından nasıl algılandığını belirlemek için yapılan bu çalışma nitel bir araştırmadır.

1.1. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evrenini, 2014-2015 eğitim öğretim yılında Bursa İli merkezinde dört farklı okul türünde (Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, İmam Hatip Lisesi, Spor Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi) öğrenimlerine devam eden 11'inci ve 12'nci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

1.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanmasında 26 sorudan oluşan bir anket geliştirilmiş ve 164 öğrenciye uygulanmıştır. Anket oluşturulmadan önce ilgili kaynaklar taranmış ve uzman görüşleri alınmıştır. Ayrıca, Aksit ve Arslan (2014)'ın hazırladıkları anketten de yararlanılmıştır. Toplanan veriler SPSS

programında analiz edilerek frekans dağılımları ve yüzdeleri belirlenmiştir.

2. BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmaya katılanlar kendilerine yöneltilen varsayımları; (1) kesinlikle katılmıyorum, (2) katılmıyorum, (3) kararsızım, (4) katılıyorum ve (5) kesinlikle katılıyorum şeklindeki seçeneklerden birini tercih ederek yanıtlamışlardır. Divan edebiyatının ortaöğretim öğrencileri tarafından algılanışı ile ilgili elde edilen bulgular aşağıda belirtilmiştir.

Dört farklı lisede uygulanan anketimize; Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinden 30 öğrenci, Sosyal Bilimler Lisesinden 40 öğrenci, Spor Lisesinden 48 öğrenci, İmam Hatip Lisesinden 46 öğrenci olmak üzere toplam 164 öğrenci katılım sağlamıştır.

Anketimize katılan öğrencilerin %69,5’ ini kız, %30,5’ini erkekler oluşturmaktadır. Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve İmam Hatip Lisesinin öğrencilerinin kızlardan oluşması kız öğrenci oranının yüksek olmasına sebep olmuştur. Öğrencilerin %62,80’i 11’inci sınıf ve %37,20’si 12’nci sınıfta öğrenim görmektedir. Katılımcılar, Divan edebiyatı konularını 10’uncu sınıfta görmüş olan 11’inci ve 12’nci sınıf öğrencilerden seçmiştir.

Anketimize katılan öğrencilerin “baba eğitim düzeyini” incelediğimizde %0,5’inin okuma bilmediği (1 kişi), %25’inin ilkokul, %28’inin ortaokul, %24’ünün lise ve %22’sinin üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin “anne eğitim düzeyi” incelendiğinde %2,4’ünün okuma bilmediğini; %38,4’ünün ilkokul, %24,4’ünün ortaokul, %23,8’inin lise, %11’inin de üniversite mezunu olduğunu görmekteyiz.

Ankete katılan öğrencilerin ailelerinin aylık toplam gelirlerini incelediğimizde karşımıza çıkan bulgular şöyledir; %11.6’lık kesimi oluşturan 19 kişi 0-999tl, %41.5’lik kısım olan 68 kişi 1000-1999tl, %28.7’lik kesimi oluşturan 47 kişi 2000-2999tl, %12.2’lik kesimi oluşturan 20 kişi 3000-3999tl, %6.1’lik kısım olan 10 kişinin ailesinin aylık toplam geliri 4000tl ve üzeridir. Bu bulgulara göre öğrencilerin orta ölçekli ailelerin çocukları olduğu görülmektedir.

Ankete katılan öğrencilerin edebiyat notlarını öğrenmek amacıyla sorduğumuz soruya karşılık olarak öğrencilerin %1,2’sinin edebiyat notunun 1 yani zayıf, %7.9’unun 2 (geçer), %23,8’inin 3 (orta) %42,1’inin 4 (iyi), %25’inin de 5 (pekiyi) olduğunu belirledik. Bu bulgulara göre katılımcıların çoğunluğunun edebiyat notunun iyi olduğu ve öğrencilerin bu derste başarılı oldukları anlaşılmaktadır.

Ankete katılan 164 öğrenciden 97'si (%60) edebiyata ilgileri olduğunu, 67'si ise (%40) ilgisi olmadığını belirtmiştir. Bu bulgulara göre katılımcıların çoğunluğunun edebiyatla ilgilendiği anlaşılmaktadır.

Ankete katılan öğrencilerin aylık okudukları kitap sayılarını incelediğimizde karşımıza çıkan rakamlar şöyledir; %9.8'lik kesimi oluşturan 16 kişi kitap okumadıklarını belirtmiştir. %28'lik kısım olan 46 kişi 1, %37.8'lik kesimi oluşturan 62 kişi 2, %14.6'lık kesimi oluşturan 24 kişi 3, %9.8'lik kısım olan 16 kişi ise 4 adet ve üzerinde kitap okumaktadır. Bu bulgulara göre katılımcıların çok fazla kitap okumadığı görülmektedir.

Ankete katılan öğrencilerden Osmanlı Türkçesi dersi alan öğrencilerin sayısı 89 (%54,3), Osmanlı Türkçesi dersi almayan öğrenci sayısı ise 75 (%45,7)'tir. Öğrencilerin çoğunluğunun seçmeli olarak verilen Osmanlı Türkçesi dersini aldığı görülmektedir.

Öğrencilere ilgi duydukları edebiyat dönemini sorduğumuzda; %26.8'inin (44 kişi) Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı'na, %20,1'inin (33 kişi) Milli Edebiyat Dönemi'ne, %20,1'inin (33 kişi) Tanzimat Dönemi Edebiyatı'na, %6,7'sinin (11 kişi) Servet-i Fünun Edebiyatı'na, %17,7'sinin (29 kişi) Divan Edebiyatı Dönemi'ne, %8,5'inin de (14 kişi) İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı'na ilgi duyduğunu belirledik. 164 öğrenciden 29 öğrenci Divan edebiyatına ilgi duyduğunu belirtmiştir. Bu bulgulara göre Divan edebiyatına olan ilginin az olduğu değerlendirilmiştir.

Tablo 1.

Divan edebiyatı denilince aklınıza ilk ne geliyor?	Frekans	Yüzde %
Anlaşılması zor metinler	37	22,6
Edebiyatın en uzun dönemi	28	17,1
İslam kültürü	9	5,5
Halktan kopuk bir edebiyat	6	3,7
Aruz ve beyit	54	32,9
Osmanlı Medeniyeti	30	18,3

Tablo 1'de görüldüğü üzere ankete katılan öğrencilerin "Divan edebiyatı dendiği zaman aklınıza ilk ne geliyor?" sorusuna verdiği yanıtlar; (%22.6) 37 kişi anlaşılması zor metinler, (%17.1) 28 kişi edebiyatın en uzun dönemi, (%5.5) 9 kişi İslam kültürü, (%3,7) 6 kişi halktan kopuk bir edebiyat, (%32.9) 54 kişi aruz ve beyit, (%18,3) 30 kişi Osmanlı kültürü şeklinde gerçekleşmiştir. "Edebiyat derslerindeki, özellikle de Divan edebiyatı metinleri ile okuyucu arasındaki dil farklılığı, kültür farklılığı, zihniyet farklılığı ve uzun süredir her düzeyde topluma empoze edilen, klasik edebiyatımıza karşı olumsuz bakış açısı, okuyucunun bu metinlere ön yargılı

yaklaşmasını getirmiş ve anlaşılması için belli bir birikim gerektiren metinler genel olarak öğretmenlerimiz tarafından da ‘anlaşılmaz’ damgası yemiş, onu anlama zahmetine katlanılmamıştır” (Aydemir 2006). Aydemir’in de belirttiği gibi Divan edebiyatını anlaşılabilir olarak niteleyenler azımsanmayacak orandadır. Bulgularımızda bu edebi dönem hakkında ilk akla gelen “aruz ve beyit” daha sonra “anlaşılması zor metinler” olarak belirlenmiştir.

Tablo 2.

Divan edebiyatı hakkında bilgin vardır.	Frekans	Yüzde %
Kesinlikle katılıyorum	40	24,4
Katılıyorum	68	41,5
Kararsızım	39	23,8
Katılmıyorum	11	6,7
Kesinlikle katılmıyorum	6	3,6

Tablo 2’de görüldüğü üzere “Divan edebiyatı hakkında bilgin vardır.” ifadesine verilen yanıtlar; %24,4 (40 kişi) kesinlikle katılıyorum, %41,5 (68 kişi) katılıyorum, %23,8 (39 kişi) kararsızım, %6,7’sinin (11 kişi) katılmıyorum, %3,6’sının da (6 kişi) kesinlikle katılmıyorum şeklinde gerçekleşmiştir. Öğrencilerin %65,9’u Divan edebiyatı hakkında bilgisinin olduğunu belirtmiştir.

Tablo 3.

Divan edebiyatı ürünlerini okurum.	Frekans	Yüzde %
Kesinlikle katılıyorum	9	5,49
Katılıyorum	45	27,44
Kararsızım	37	22,56
Katılmıyorum	45	27,44
Kesinlikle katılmıyorum	28	17,07

Ankete katılan öğrencilerin Divan edebiyatı eserlerini okuma oranlarını belirlemek amacıyla sorduğumuz bu soruya öğrencilerin %5,49’unun (9 kişi) kesinlikle katıldığını, %27,44’ünün (45 kişi) katıldığını, %22,56’sının (37 kişi) kararsız kaldığını, %27,44’ünün (45 kişi) katılmadığını ve %17,07’sinin de (28 kişi) kesinlikle katılmadığını belirledik. Öğrencilerin büyük bölümünün Divan edebiyatı eserlerini okumadığı görülmüştür. Divan edebiyatı hakkında bilgisi olan öğrencilerin %65,9 iken bu edebiyatın eserlerini okuyanların oranı %32,93 seviyesindedir. Bulgulara göre Divan edebiyatı eserleri ortaöğretim öğrencileri tarafından yeterince okunmamaktadır.

Tablo 4.

Divan edebiyatı ömrünü tamamlamıştır.	Frekans	Yüzde %
Kesinlikle katılıyorum	39	23,8
Katılıyorum	37	22,6
Kararsızım	51	31,1
Katılmıyorum	23	14,0
Kesinlikle katılmıyorum	14	8,5

Ankete katılan öğrencilerin %23,8'i (39 kişi) kesinlikle katılıyorum, %22,6'sı (37 kişi) katılıyorum, % 31,1'i (51 kişi) kararsızım, %14,0'ı (23 kişi) katılmıyorum, %8,5'i (14 kişi) de kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir. Bulgulara göre öğrencilerin çoğunluğu “Divan edebiyatının ömrünü tamamladığını” düşünmektedir.

Tablo 5.

Divan edebiyatını zorunlu olduğu için öğrendim.	Frekans	Yüzde %
Kesinlikle katılıyorum	26	15,9
Katılıyorum	42	25,6
Kararsızım	37	22,6
Katılmıyorum	34	20,7
Kesinlikle katılmıyorum	25	15,2

“Divan edebiyatını zorunlu olduğu için öğrendim.” önerisine ankete katılan öğrencilerin %15,9'u (26 kişi) kesinlikle katılıyorum, %25,6'sı (42 kişi) katılıyorum, %22,6'sı (37 kişi) kararsızım, %20,7'si (34 kişi) katılmıyorum, %15,2'si de (25 kişi) kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir. Eldeki bulgulara göre öğrencilerin % 41,5'inin Divan edebiyatını zorunlu olarak öğrendiği belirlenmiştir. %35,9'u ise bu edebiyatı öğrenmekten dolayı memnundur.

Tablo 6.

Divan edebiyatı liselerde gerektiği gibi öğretilmektedir.	Frekans	Yüzde %
Kesinlikle katılıyorum	25	15,24
Katılıyorum	52	31,71
Kararsızım	37	22,56
Katılmıyorum	28	17,07
Kesinlikle katılmıyorum	22	13,41

Tablo 6’da görüldüğü üzere “Divan edebiyatı liselerde gerektiği gibi öğretilmektedir.” ifadesine ankete katılan öğrencilerin %15,24’ü (25 kişi) kesinlikle katılıyorum, %31,71’i (52 kişi) katılıyorum, %22,56’sı (37 kişi) kararsızım, %17,07’si (28 kişi) katılmıyorum, % 13,41’i (22 kişi) kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermiştir. Öğrenciler bu dersin öğretiminden genel olarak memnundur. Öğrenciler, bu sonuçlarla giriş bölümünde belirtilen varsayımdan farklı olarak edebiyat öğretmenlerinin Divan edebiyatı konusunu istenilen düzeyde anlattığını düşünmektedir.

Tablo 7.

Lise edebiyat kitaplarında Divan edebiyatını yeterince anlatılmaktadır.	Frekans	Yüzde %
Kesinlikle katılıyorum	28	17,1
Katılıyorum	36	22,0
Kararsızım	39	23,8
Katılmıyorum	31	18,9
Kesinlikle katılmıyorum	30	18,3

Lise edebiyat kitaplarında Divan edebiyatı konusuna ayrılan bölümün yeterliliği konusunda ankete katılan öğrencilerin %17,1’i (28 kişi) kesinlikle katılıyorum, %22’si (36 kişi) katılıyorum, % 23,8’i (39 kişi) kararsızım, %18,9’u (31 kişi) katılmıyorum, %18,3’ü de (30 kişi) kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir. Bulgulara göre kesin bir yorum yapamıyoruz. Kitaplarda Divan edebiyatı konusunun yeterliliğinden memnun olan ve olmayan öğrencilerin oranı birbirine çok yakındır. Öğrencilerin %39,1’i ders kitaplarını yeterli bulurken % 37,2’si yeterli bulmadığını belirtmiştir.

Tablo 8.

Divan edebiyatı eserlerini okuyup anlayabiliyorum.	Frekans	Yüzde %
Kesinlikle katılıyorum	9	5,5
Katılıyorum	33	20,1
Kararsızım	65	39,6
Katılmıyorum	35	21,3
Kesinlikle katılmıyorum	22	13,4

“Divan edebiyatı eserlerini okuyup anlayabiliyorum.” ifadesine öğrencilerin %5,5’i (9 kişi) kesinlikle katılıyorum, %20,1’i (33 kişi) katılıyorum, %39,5’i (65 kişi) kararsızım, %21,3’ü (35 kişi) katılmıyorum, %13,4’ü de kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir. Öğrenciler

çoğunluğu (%39,6) bu konuda kararsızdır. Sadece öğrencilerin %25,6'sı eserleri anladığını belirtmiştir. Bulgulara göre Divan edebiyatının dilinin lise seviyesindeki öğrenciler için ağır olduğu belirlenmiştir.

Tablo 9.

Divan edebiyatı millî bir edebiyattır.	Frekans	Yüzde %
Kesinlikle katılıyorum	38	23,2
Katılıyorum	50	30,5
Kararsızım	45	27,4
Katılmıyorum	17	10,4
Kesinlikle katılmıyorum	14	8,5

Divan edebiyatının millî bir edebiyat olmadığını savunanlar Tanzimat'tan itibaren Divan edebiyatını savunanlarla bu konuda tartışmışlardır. Büyük bir medeniyet kurmuş olan ecdadımızın edebiyatı olan Divan edebiyatını gençlerimizin millî bir edebiyat olarak görüp görmediklerini belirlemek amacıyla hazırladığımız soruya verilen cevaplar şöyledir: Öğrencilerin %23,2'si (38 kişi) kesinlikle katılıyorum, %30,5'i (50 kişi) katılıyorum, %27,4'ü (45 kişi) kararsızım, %20,4'ü (17 kişi) katılmıyorum, %8,5'i de (14 kişi) kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir. Bulgulara göre öğrencilerin çoğunluğunun varsayımlardan farklı olarak Divan edebiyatını millî bir edebiyat olarak gördüğü belirlenmiştir.

Tablo 10.

Divan edebiyatına günümüzde gerekli önem verilmektedir.	Frekans	Yüzde %
Kesinlikle katılıyorum	17	10,4
Katılıyorum	25	15,2
Kararsızım	49	29,9
Katılmıyorum	48	29,3
Kesinlikle katılmıyorum	24	14,6

Bulgulara göre, öğrencilerin %10,4'ü (17 kişi) kesinlikle katılıyorum, %15,2'si (25 kişi) katılıyorum, %29,9'u (49 kişi) kararsızım, %29,3'ü (48 kişi) katılmıyorum, %14,6'sı (24 kişi) kesinlikle katılmıyorum cevabını vermişlerdir. Bu sonuçlardan yola çıkarak öğrencilerin büyük kısmının kararsız olduğu ve bu görüşe katılmadığını görüyoruz. Ortaöğretim öğrencileri Divan edebiyatının popüler kültürün gölgesinde kaldığını belirtmişlerdir.

Tablo 11.

Divan edebiyatı seçmeli ders olarak okutulmalıdır.	Frekans	Yüzde %
Kesinlikle katılıyorum	20	12,2
Katılıyorum	38	23,2
Kararsızım	33	20,1
Katılmıyorum	35	21,3
Kesinlikle katılmıyorum	38	23,2

“Divan edebiyatı seçmeli ders olarak okutulmalıdır.” önerisine öğrencilerin %12,2’si (20 kişi) kesinlikle katılıyorum, %23,2’si (38 kişi) katılıyorum, %20,1’i (33 kişi) kararsızım, %21,3’ü (35 kişi) katılmıyorum, %23,2’si (38 kişi) de kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir. Öğrencilerin büyük bölümü bu dersin ayrı bir ders olarak okutulmasını istememektedirler.

Tablo 12.

Divan edebiyatının ortaöğretim yaş grubuna öğretilmesi uygundur.	Frekans	Yüzde%
Kesinlikle katılıyorum	25	15,2
Katılıyorum	45	27,4
Kararsızım	36	22,0
Katılmıyorum	32	19,5
Kesinlikle katılmıyorum	26	15,9

“Divan edebiyatının ortaöğretim yaş grubuna öğretilmesi uygundur.” önerisine ankete katılan öğrencilerin %15,2’si (25 kişi) kesinlikle katılıyorum, %27,4’ü (45 kişi) katılıyorum, %22,0’ı (36 kişi) kararsızım, %19,5’i (32 kişi) katılmıyorum, %15,9’u (26 kişi) ise kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin çoğunluğunun Divan edebiyatının kendi yaş grubuna öğretilmesinden memnun olduğu görülmektedir.

Tablo 13.

Osmanlı dönemi ve kültürü anlatılmadan Divan edebiyatı anlaşılmaz.	Frekans	Yüzde%
Kesinlikle katılıyorum	70	42,7
Katılıyorum	40	24,4
Kararsızım	29	17,7
Katılmıyorum	16	9,8
Kesinlikle katılmıyorum	9	5,5

Ankete katılan öğrencilerin %42,7'si (70 kişi) kesinlikle katılıyorum, %24,4'ü (40 kişi) katılıyorum, %17,7'si (29 kişi) kararsızım, %9,8'i (16 kişi) katılmıyorum, %5,5'i (9 kişi) ise kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermişlerdir. Bulgulara göre öğrencilerin büyük kısmı Divan edebiyatını öğrenebilmek için Osmanlı kültürünü tanımamız gerektiği görüşündedir.

Anketin son sorusunda öğrencilerin Divan edebiyatıyla ilgili düşüncelerini metaforlar aracılığıyla belirlemek istedik. Katılımcılardan “Divan edebiyatı gibidir; çünkü.....” metaforunu doldurmalarını istedik. Öğrencilerin çoğunluğunun açık uçlu olan bu soruyu tamamlamadığından dolayı bu sorusuyla ilgili anlamlı bir sonuç elde edilememiştir.

İlişkilendirilmiş Anket Soruları

Kişisel bilgi formundaki sorularla, likert ölçeği tarzında hazırlanan sorular değerlendirilmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır: Aile eğitim düzeyi arttığında Divan edebiyatına olan ilginin de arttığı belirlenmiştir. Ailenin maddi durumu arttığı zaman okunan kitap sayısının da arttığı belirlenmiştir. Diğer karşılaştırılan sorular aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 14.

		Divan edebiyatının eserlerini okuyup anlayabiliyorum.					Total
		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	
Osmanlı Türkçesi Dersi	Evet	1	10	41	25	12	89
	Hayır	8	23	24	10	10	75

Bulgulara göre 164 öğrencinin 89'u yani %54.27'si Osmanlı Türkçesi dersini alanlar geriye kalan 75 kişilik grup, yani %45.73'lük grup Osmanlı Türkçesi dersi almayan gruptur. Bu tabloda görüldüğü üzere katılımcı öğrencilerin Osmanlı Türkçesi dersini alıp almadıkları göz önünde bulundurularak, Divan edebiyatının eserlerini anlayıp anlamadıkları değerlendirilmiştir. Osmanlı Türkçesi dersinin öğrencilerimiz tarafından Divan edebiyatı eserlerinin anlaşılabilir olarak okunmasına yeterli düzeyde fayda sağlamadığı görülmüştür. Bu durum Osmanlı Türkçesi dersinin içeriğinin tekrar gözden geçirilmesi ve ders saatinin yeterliliğinin incelenmesini gündeme getirmektedir.

Tablo 15.

		Divan edebiyatı seçmeli ders olarak okutulmalıdır.					Total
		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	
Edebiyata ilginiz var mı?	Evet	16	33	13	20	15	97
	Hayır	4	15	10	15	23	67

Tablo 14’te görüldüğü üzere katılımcı öğrencilerin edebiyata olan ilgileri göz önünde bulundurularak, Divan edebiyatının seçmeli ders olarak okutulması hakkında ne düşündükleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bulgulara göre edebiyata ilgisi olanların bu dersin seçmeli bir ders olarak okutulmasını savundukları görülmektedir.

Tablo 16.

		Divan edebiyatı denilince aklınıza gelen						Total
		Anlaşılmaması Zor Metinler	Edebiyatın En Uzun Dönemi	İslam Kültürü	Halktan Kopuk bir Edebiyat	Aruz ve Beyit	Osmanlı Medeniyeti	
Edebiyata ilginiz var mı?	Evet	16	17	3	5	37	19	97
	Hayır	25	7	6	8	10	11	67

Bu tabloda görüldüğü üzere katılımcı öğrencilerin edebiyata olan ilgileri göz önünde bulundurularak, Divan edebiyatı denildiğinde ilk aklı gelenlerin ne olduğu değerlendirilmiştir. Edebiyata ilgisi olanların aruz ve beyit; olmayanların ise anlaşılması zor metinler cevapları etrafında toplandığı görülmüştür.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

3.1. Sonuçlar

Bu araştırmada, ortaöğretim öğrencilerinin Divan edebiyatını nasıl algıladığı araştırılmış ve Divan edebiyatı öğretiminde karşılaşılan sıkıntılar belirlenmiştir. Araştırmamızda ulaştığımız sonuçlar şunlardır:

1- Osmanlı Türkçesi dersinin öğrencilerimiz tarafından Divan edebiyatı eserlerinin anlaşılabilir olarak okunmasına yeterince fayda sağlamadığı görülmüştür.

2- Anne ve baba eğitim düzeyinin öğrencilere Divan edebiyatı hakkında bilgi sahibi olmayla ilgili bir altyapı sağladığı görülmüştür.

3- Öğrenciler lise edebiyat kitaplarında Divan edebiyatının gerektiği gibi anlatıldığını düşünmektedir.

4- Edebiyatla ilgilenen ve ilgilenmeyen öğrenciler Divan edebiyatının millî bir edebiyat olduğunu düşünmektedir.

5- Edebiyatla ilgilenenler Divan edebiyatının seçmeli bir ders olmasının faydalı olacağını düşünmektedir.

6- Edebiyatla ilgilenenlerin Divan edebiyatı deyince aklına “aruz ve beyit”; edebiyatla ilgilenmeyenlerin aklına ise “anlaşılması zor metinler” geliyor.

7- Edebiyatla ilgilenenlerin Divan edebiyatıyla ilgili altyapılarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

8- 11’inci ve 12’nci sınıflar Divan edebiyatının kendi yaş gruplarına öğretilmesinin uygun olduğunu belirtmişlerdir.

9- Ankete katılan öğrencilerin çoğunluğunun Divan edebiyatını zorunlu olduğu için öğrendikleri görülmüştür.

10- Aylık toplam gelirin okunan kitap sayısına olumlu yönde bir etkisinin olmadığı saptanmıştır.

11- Öğrencilerin büyük kısmı, Divan edebiyatını öğrenebilmek için Osmanlı kültürünü tanımamız gerektiği görüşündedir.

12- Öğrencilerin büyük çoğunluğu, Divan edebiyatına gerekli önemin verilmediğini düşünmektedir.

13- Divan edebiyatı, günümüzde lise öğrencileri tarafından önyargıyla yaklaşılan bir edebi dönem olarak görülmektedir. Divan edebiyatının dili ve içeriğine öğrencilerin uzak kalması değişen zamanın doğal bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

3.2. Öneriler

1- Osmanlı Türkçesi dersi Divan edebiyatı eserlerinin anlaşılmasına yeterince fayda sağlamıyorsa verilen dersin fayda sağlaması için eğitimin kalitesi ve ders saati artırılabilir.

2- Divan edebiyatını zorunlu olarak öğrenen öğrencilere, bu edebî dönem seçilmiş güzel örneklerle öğretilmelidir. Öğrenciler dil ve anlatımı yalın ve estetik değer taşıyan metin ve şiirlerle muhatap edilmelidir.

3- Aruz kalıpları, seçilmiş güzel beyitler üzerinde yapılacak uygulamalarla öğretilmelidir.

4- Öğrencilerin Divan edebiyatı konusunu sınavlarda sorun olarak görmemesi için sorulacak sorular özenle hazırlanmalıdır.

5- Dersin başında öğrencilere Divan edebiyatının neden öğretildiği anlatılmalı ve dersin hedefleri öğrencilerle paylaşılmalıdır.

6- Divan edebiyatı konusu işlenirken bu konunun günümüzle bağlantısı kurulmalıdır. Öğrencilere bu dersin faydalı olacağına inandırmadan dersin hedefleri tam olarak gerçekleşmeyecektir. Divan edebiyatımızın geçmişte kalmadığı ve günümüz kültür hayatı içinde de bu edebi dönemden yararlandırdığı öğrencilere örneklerle gösterilmelidir.

7- Derse olan ilginin artması için Divan edebiyatı ve sanatçıları ile ilgili anekdotlar ve fıkralar anlatılabilir. Bu sayede dersin çekiciliği ve sürükleyiciliği sağlanabilir.

8- Divan edebiyatı hakkında çalışma yapan akademisyen ve araştırmacıların yaptığı programların ve verdiği konferansların sayısı artırılmak suretiyle Divan edebiyatı gençlere sevdirebilir.

9- Okullara Divan şairlerinin temsili resimleri asılabilir ve şairlerinin seçilmiş beyitlerine okulların kültür panolarında yer verilebilir. Bu suretle öğrencilerin Divan edebiyatına olan ilgileri artırılabilir.

10- Divan edebiyatı eserlerini sevmek ve anlayabilmek için Osmanlı kültür ve medeniyetini de öğretmek gerekir. Türk Edebiyatı dersi dışındaki derslerde de Osmanlı kültür ve medeniyeti hakkında gerekli bilgiler verilmelidir.

11. Öğretmen, eğitim ve öğretimin en önemli parçasıdır. Divan edebiyatı konusunu anlatan öğretmenin derse gelirken yaptığı hazırlık ve konuyu özümsemesi öğrencilerin bu edebiyata olan bakışını etkileyecektir.

12. Kişi bilmediğinin düşmanıdır. Biz gençlerimize Divan edebiyatının güzelliklerini gösterebilirsek onlar bu edebiyatın eserlerini sevecek ve bu büyük miras gelecek nesillere taşınacaktır.

KAYNAKÇA

AKSİT, A, ve ARSLAN, M. (2014), “Toplum Tarafından Divan Edebiyatının Algılanması Üzerine Bir Araştırma”, Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/3 p. 133-143.

AKSOYAK, İ. Hakkı (2009), “Divan Şiirinin Dili İmparatorluk Dilidir”, Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 4/5.

ATAÇ, N.(1967), *Günlerin Getirdiği*, Karalama Defteri, İstanbul.

AYDEMİR, Y. (2006), “Divan Edebiyatı Öğretiminde Karşılaşılan Sıkıntılar ve Zihniyet Problemi”, Milli Eğitim Dergisi, S.169, ss.134-141.

BİLKAN, A. Fuat (2006), “Liselerde Divan Edebiyatı Öğretimi”, Milli Eğitim Dergisi, Yıl 34, Sayı 163, ss. 142-153.

- ÇAN Ş. ve HARDAL M. (2014), “Divan Şiirine Bursa’ dan Eleştirel Bir Ses: Mehmed Rıfat Efendi”, Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:16, Sayı 27.
- ÇAVUŞOĞLU M. (1986), “Divan Şiiri”, Türk Dili, yıl 36, Cilt 3, sayı 415-416-417.
- ERBAY, E. (2001), *Eskiler ve Yeniler*, Erzurum: Akademik Araştırmalar.
- İLERİ C. (1986), “Öğretim Kurumlarında Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi ve Sorunları”, Türk Eğitim Derneği IV. Öğretim Toplantısı, 10-11 Nisan 1986, Ankara: Şafak Matbaası.
- MACİT M. (2006), “Divan Edebiyatı Tartışmaları ve Gelenekten Yararlanma Sorunu”, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, Yıl 7, Sayı 77-78, ss. 20-32.
- MEB (2011), *Sosyal Bilimler Lisesi Osmanlı Türkçesi Dersi (10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı*, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- MENGİ, M. (2006), “Divan Edebiyatı Öğretiminin Sorunları ve Bazı Çözüm Önerileri”, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, Yıl 7, Sayı 77-78, ss. 16-19.
- PALA, İ.(1999), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, 6.b., İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- PALA, İ. (2010), *Divan Edebiyatı*, Ankara: Kapı Yayınları.

Ek:

Ankete katılan öğrencilerin Divan edebiyatı için belirttikleri metaforlardan bazıları aşağıda verilmiştir:

“Divan edebiyatı sonu görünmeyen bir kuyu gibidir; çünkü öğrendikçe bilmediklerinin fazla olduğunu anlarsın.”

“Divan edebiyatı okunmakta güçlük çekilen bir roman gibidir; çünkü sıkıcı ve ağırdır.”

“Divan edebiyatı Osmanlı kültürünü yansıtan bir nesne gibidir; çünkü medeniyete ait izleri orada görebiliriz.”

“Divan edebiyatı unutturulmaya çalışılıyor gibidir; çünkü Türklerin Osmanlı’yı ve Doğu kültürünü tanıması istenmemektedir.”

“Divan edebiyatı kökleri çok derin bir ağaç gibidir; çünkü o kadim medeniyetin bütün birikimini yansıtır.”

“Divan edebiyatı anlamlı bir bulmaca gibidir; çünkü üstünde durdukça içindeki asıl güzellikleri bulursunuz.”

“Divan edebiyatı kendi başına bir kültür gibidir; çünkü her dönemin kendine özgü bir kültürü vardır.”

“Divan edebiyatı bir okyanus gibidir; çünkü derine indikçe yenilikler keşfedilir.”

“Divan edebiyatı atardamar gibidir; çünkü yaşam kaynağıdır, onсу olmaz.”

“Divan edebiyatı çözülemeyen bir sır gibidir; çünkü yabancı kelimelerle dolu olmasına rağmen duyguyu en iyi anlatan edebiyattır.”

“Divan edebiyatı yabancı bir dil gibidir; çünkü anlaşılması zordur ve farklı dillerden kelimeler kullanılır.”

“Divan edebiyatı uzun ve şanlı tarihimiz gibidir; çünkü tarihte yaşananlar edebiyatımıza yansımıştır.”

“Divan edebiyatı halktan kopuk bir edebiyat gibidir; çünkü yüksek zümreye hitap eder.”

“Divan edebiyatı geçmişin aynası gibidir; çünkü geçmişini bilmeyenin geleceği olmaz.”

“Divan edebiyatı kızlar gibidir; çünkü hiçbir zaman anlayamazsınız.”

“Divan edebiyatı küçük bir çocuk gibidir; çünkü anlaşılması zor fakat bir o kadar güzeldir.”

“Divan edebiyatı bir ayna gibidir; çünkü yazıldığı dönemin hayatını yansıtır.”

“Divan edebiyatı güzel bir yabancı şarkı gibidir; çünkü sadece okuması hoştur, anlamak ise bambaşka bir şeydir.”

“Divan edebiyatı büyük bir kargaşa gibidir; çünkü anlaşılması zor, aruzun çok ağır olduğu bir edebiyattır.”

“Divan edebiyatı sanki bizim edebiyatımız değil gibidir; çünkü millî unsurlarımız ön planda değil, Doğu ve İslam’ın etkisi altında kalmıştır.

“Divan edebiyatı farklı bir dilde yazılmış gibidir; çünkü saray çevresinde kullanılan dil halka hitap etmiyor. Bence çok saçma.”

“Divan edebiyatı kola gibidir; çünkü çok istifade ederseniz şişer, bıkarsınız.”

“Divan edebiyatı hurma gibidir; çünkü dışından bilinmez. İçinden tatlı olduğu anlaşılır.”

“Divan edebiyatı zombi gibidir; çünkü yaşayan ölü bir edebiyattır.”

“Divan edebiyatı pahalı ve eşsiz bir mücevher gibidir; çünkü süslü ve sanatlı edebiyatıyla insanda bir mücevher gibi hayranlık uyandırır.”

“Divan edebiyatı benim için bir servet gibidir; çünkü tarihte atalarımızın kullandığı bu edebiyat çok değerlidir.”

“Divan edebiyatı çölde susuz kalmak gibidir; çünkü kalmayan anlayamaz.”

“Divan edebiyatı yapraklarını dökmüş kuru bir ağaç gibidir; çünkü önemini yitirmiş, günümüzde hak ettiği değeri görememiştir.”